

‘En de discipelen verwonderden zich, dat hij met een vrouw sprak’. (Johannes 4: 27)

7 preken van A.M.L. Frevel.

Intreepreek te Dokkum (18 januari 1931). Lucas 24: 11-33.

Tekst: Lucas 24 : 32 en 29. ‘Was ons hart niet brandende in ons, toen Hij onderweg met ons sprak?’ ‘Blijf bij ons Heer, want de nacht is nabij.’

Herdenkingspreek twintigjarige ambtsbediening te Dokkum (21 januari 1951). Lucas 24: 11-33.

Tekst: Lucas 24 : 32. ‘Was ons hart niet brandende in ons, toen Hij onderweg met ons sprak?’

‘Mijn voorlaatste preek’. (21 augustus 1960) Dokkum. Openbaring van Johannes 7 : 9-17; 14 : 1-4a; 21 : 1-7.¹

Tekst: Openbaring van Johannes 14 : 3 en 7 : 14. ‘En zij zongen een nieuw gezang.’ ‘En niemand kon het gezang leren dan de 144000, die komen uit de grote verdrukking en die het Lam volgen, waarheen Hij gaat.’

‘Mijn laatste preek’. (11 september 1960) Dokkum. Psalm 103.²

Tekst: 2 Corinthiërs 1 : 24. ‘Niet dat wij heerschappij voeren over uw geloof; neen, wij zijn medewerkers aan uw blijdschap.’

Preek over Hebrëen 11: 8. (mogelijk uit 1962; in elk geval in het jaar 1967 uitgesproken in diensten te Hengelo, Velp, Apeldoorn, Kootwijk, Lochem, Brummen, conferentiecentrum ‘De Hoerneboeg’ te Hilversum.

Tekst: Hebrëen 11 : 8. ‘En Abraham vertrok zonder te weten waar hij komen zou.’

Teksten bij de doop van Evalina Moon Jong van der Werff (21 september 1975). Marcus 10: 13-16.

Preek over Lucas 4 : 14-22; Johannes 21 : 1-4, 9-13, 15-19. (Dokkum 6 mei 1979, in dat jaar eveneens te Meppel en Doesburg).

Tekst: Johannes 5 : 20. ‘Opdat gij u verwondert.’

¹ Zie literatuurlijst.

² Dezelfde.

Intreepreek te Dokkum.

Gemeente en vrienden.

Wanneer ik dan nu in deze dienst tot u mag spreken, voor de eerste maal als uw predikant, dan wil ik dat gaarne doen, naar aanleiding van een woord uit het Evangelie, omdat ik door de waarheid van dat Evangelie gedrongen, tot u kom.

Tekst: Lucas 24 : 29 en 32. ‘Was ons hart niet brandende in ons, toen hij onderweg met ons sprak’; ‘Blijf bij ons Heer, want de nacht is nabij.’

Dit woord verplaatst ons in het verhaal van de twee jongeren van Christus, die op weg waren van Jeruzalem naar Emmaus. Het is de dag na den Vrijdag der Kruisiging en terwijl zij voortgaan vallen hun mismoeidige woorden over elkander heen. Moe zijn ze door de ontzettende teleurstelling, dat hun meester door de brute wereldmachten werd gedood en ze kunnen daar maar niet bovenuit. Totdat, als een stille wandelaar, Christus zich bij hen voegt en er ontstaat een gesprek. Langzamerhand worden hùn stemmen stil – tenslotte spreekt alleen hij. Daar overwint zijn geest de moeheid van hun ziel en later weten zij het, hoe hun hart ja zei op ieder woord van hem. ‘Brandde ons hart niet in ons, toen hij onderweg met ons sprak.’ En als dan de avond daalt, is er hun dringende vraag: ‘Blijf bij ons Heer, want de nacht is nabij.’

Zie gemeente, zoals deze twee discipelen, zoo gaan wij menschen eigenlijk onzen levensweg. Soms gaan we alleen en soms gaan we met elkaar, de jaren van ons leven door. En onderwijl zijn er de vele, vele gesprekken. Al die woorden, die soms vroolijk zijn en soms boos en soms nuchter en soms ook van hevig gevoel – en ze gaan alle voorbij.

Maar dan is het onderweg toch ook wel een enkele maal gebeurd, dat er een mensch was wiens woorden dóórdrongen tot diep in ons hart – een gesprek, dat ingreep in den gewonen gang van uw gedachten en dat iets openbrak in uw geest. En jaren later, als die mensch misschien al lang is heengegaan, dan weet gij het nog, hoe uw hart brandde, toen hij onderweg met u sprak. Welnu, zóó, als een zeldzaam, maar diepingrijpend gesprek, zóó komt ook Gòd tot ons – onderweg.

Daar is de voortgaande geschiedenis der menschheid, die nimmer eindigende stroom van voorbijgaande gebeurtenissen, vanaf het begin van het menschelijk bestaan op deze aarde – al die volken, die opkomen en bloeien en vergaan - altijd door. Maar dan zijn daar momenten in den voortgang der tijden, waarop (zooals professor Roessingh het zei) de geschiedenis van goddelijk gehalte wordt, tijdsgewrichten waarop een gestalte van andere, heiliger orde in deze orde intreedt en dan verkondigt een zeer zuivere stem Gods woord.

Zoo zien WIJ op tot Christus. Niet alleen tot zijn woorden, maar tot hem zelf. Want hij zelf, zijn wezen, zijn persoon, zijn leven: het was het heilige woord van God, dat in die Grieks-Romeinse wereld van het begin onzer jaartelling klonk. En dat heel het doen en drijven van die wereld weersprak en schokte en opriep en uit wilde heffen boven zichzelf.

Onderweg sprak God met de menschheid. En zijn de Evangeliën in onzen Bijbel niet voortdurend getuigenis van brandende harten, die door Christus tot nieuw leven waren ontgloeid? Zooals donkere dennestammen in brandend roode gloed kunnen staan als de avondzon ze beschijnt, zoo was de weerschijn van dat goddelijk licht van Christus op sommige mensenharten van dien tijd. De wereld vergat dit nooit. ‘Brandde het hart der menschheid niet, toen Hij onderweg met hen sprak?’

Maar wat geldt voor de menscheid als geheel, dat geldt evenzeer voor ieder menschenleven in het bijzonder: onderweg spreekt God met ons. En dit is juist ons Vrijzinnig godsdienstig besef, dat wij het woord van God niet gebonden achten aan één mensch of aan één geschrift – God stort Zijnen Geest over deze aarde uit in eindeloze rijkdom en in eindeloze verscheidenheid: de geest waait waarheen hij wil – en wij zouden hier ook niet zijn, gij niet en ik niet, wanneer wij niets iets hadden ondervonden van zo'n woord des Heiligen Geestes, dat als een diepe levenservaring ons geschonken werd in ons kleine menschenbestaan. Soms spreekt God met ons – o nee, niet in tijden als wij nuchter en berekenend onzen weg gaan – en niet als wij brutaal ons voordeel grijpen ten koste van het geluk van een ander – in zulke tijden is het Woord Gods schaarsch in Israël – God sprak ook niet met die Joodsche hooge priesters, die verheugd naar huis waren gegaan, toen zij Christus hadden gekruisigd. En God sprak niet met de vele Jeruzalemmers, die volkomen onverschillig waren gebleven op den Vrijdag der smarten – Maar God sprak met die twee mannen, die daar gingen van Jeruzalem naar Emmaüs en die het lijden van hunnen Meester doorleefden en doorleden met als de kracht van hun trouwe hart en met al de schroom van hun schuldgevoel. Die twee, die zich daar zoo bitter eenzaam voelden, omdat ze hem zoozeer hadden liefgehad. God sprak met hen.

Ja, God spreekt met hen, die werkend en worstelend leven, en die veel liefhebben en aan wie het offer niet vreemd is. ZIJ ontvangen de diepste levenservaringen. ZIJ begrijpen van de waarheid van het Evangelie het meest. Aan hen worden gedachten geschonken van soms wonderbaarlijke heerlijkheid. Kortom, door het leven heen en waarschijnlijk juist door de nood van het leven heen, spreekt God met ons.

En sommigen breken dan los in hartstochtelijke getuigenissen en heftige woorden – en anderen worden er juist stiller en stiller van – het is om het even – maar waar het bij allen om gaat, dat is dat er een levende, bevrijdende, brandende waarheid in hun hart is gegrift. Een waarheid, die altijd een stuk van onze eigen oude laag-bij-de-grondsche waarheden afbreekt en ons beschaamd doet staan over onze eigen kleinzielige gedachten – maar die tegelijk een vurige kracht ten goede is: God wil dit en dat wil God niet. En dat is immers een machtwoord, dat den duivel in een menselijk hart overwinnen kan.

Zie gemeente, wij zouden hier niet samenzijn, als ons hart nooit brandende was geweest, omdat God onderweg met ons sprak. Ja, ik zou het nog sterker willen zeggen: alleen met brandende harten zijn wij in staat eene gemeente te vormen, die waarlijk leeft en bloeit.

Ik denk ten voorbeeld hiervan aan die eerste gemeente van Christenen te Jeruzalem. Die gemeente die wel de Pinkstergemeente wordt genoemd, ontstaan als zij was door het vuur van de Pinkstergeest.

Het was in dien tijd treurig gesteld met het Jodendom. Het Jodendom van het begin onzer jaartelling was geestelijk dood. Zóó dood, dat de geloovige Joden alleen oog hadden voor de honderden bepalingen der overgeleverde wet, die zij met angstvalligheid betrachtten en waarover zij zonder angstvalligheid met elkander twistten.

Totdat daar op dien Pinksterdag een paar bezielde jongeren waren – zij met wie Christus had gesproken onderweg! – en zij werden gedrongen om te getuigen van wat waarachtig Leven is, Leven zooals zij dat in de Liefde en de Offervaardigheid en de Reinheid (*ingevoegd*: het Godsvertrouwen) van hun meester hadden leren kennen.

Toen wekte de ééne bezieling de andere en terwijl men luisterde naar dat levende woord, dat de geest in hun midden sprak, werden de harten ontgloeid: nieuwe gedachten drongen zich aan hen op en oude vergeten droomen herleefden en warme gevoelens. En op dat oogenblik sloten zij zich aaneen, de harten in één heiligen geest vereend,

't Is één geloof, waardoor wij leven,

Eén hoop op Uwe zaligheid;
Eén hart wilt Gij ons allen geven,
Eén vreugde hebt Gij ons bereid.

En nog altijd gedenken wij op ons Pinksterfeest met vreugde, hoe toen temidden van geest en vuur de gemeente van Jeruzalem ontstond.

Maar aan alle gemeenschappen en kerken en gemeenten in de wereldgeschiedenis ligt altijd op eenigerlei wijze de bezieling ten grondslag van diep-overtuigde vurige mensen, die op een machtig oogenblik over alle bijkomstige verschillen heenzagen, die alle critiek op elkaar vergaten en die de handen ineen legden tot en heilig Verbond in den dienst van God. Er worden van die gemeente te Jeruzalem wonderheerlijke dingen verteld: dat zij volhardden in het gemeentelieven en in de broodbreking en in het gebed. En dat zij alles met elkander gemeen hadden en leefden in vreugde en eenvoud des harten. En zij loofden God gestadig en stonden in gunst bij het geheele volk. Maar alleen zolang bleef die genade hun deel, zolang als zij leefden uit den Heiligen Geest, die hen had gewekt en uit de Liefde tot God en tot elkaar. En dit geldt voor iedere gemeente altijd weer. Alleen met brandende harten zijn mensen tot gemeenschapsleven in staat. Want alleen brandende harten vinden den weg tot elkaar. En alleen brandende harten overwinnen ergernissen en teleurstellingen. Alleen brandende harten komen altijd weer met nieuw leven en nieuwe liefde. Alleen brandende harten maken het hart van de gemeente tot een brandend hart. En wat is een Gemeente zonder dit?

Wanneer de leden van de jeugdbeweging samenkomen op hun conferenties, dan wordt wel eens, op den Zondagavond meestal, buiten een groot vuur ontstoken en dat vuur wil het teeken zijn van het vurige leven van hun Bond. Maar ieder van hen heeft ook een brandende fakkel in de hand en op een zeer plechtig oogenblik scharen zij zich in rijen om het groote vuur en dan werpen zij allen achtereenvolgens hun fakkel op het gemeenschapsvuur. Dat daardoor steeds hooger en machtiger opklaart in den donkeren nacht.

En dit schijnsel heeft hun velerlei te zeggen, maar het wil ook publiekelijk zeggen, dat het niet weinig is wat wij samen vermogen, als ieder het licht en de liefde van zijn leven geeft. Dan kunnen wij zelfs lichten ontsteken in den nacht.

In den nacht?

Ja, ik kan het niet anders zien, dan dat de tijd donker is. Malaise – het woord wordt iederen dag honderden keeren uitgesproken en uitgeklaagd. En als ge er zelf nog niet onder lijdt, dan moet ge toch weten, dat het leven van duizenden uwer medemensen op dit oogenblik wordt geknoeid en geknot. Ook door de verbijsterende werkloosheid die als een wereldramp door Europa en Amerika trekt.

Zouden de tijden niet donker zijn? Is er dan ook niet de voortdurende dreiging van oorlog en geweld, die rampzalige zonde, waaraan de volkeren zich nog zoo kort geleden hebben schuldig gemaakt? Och, wij weten niet wat de toekomst brengen zal en welk wereldgebeuren wij in de komende jaren zullen beleven. Wàt wij weten is, dat wij meer dan ooit het Licht van den Heiligen Geest noodig hebben om te weten welken weg wij hebben te gaan in deze donkere vragen van de tijd. Het Licht van Gods Woord, waarvan de vroome psalmdichter heeft gezegd: ‘Uw woord is een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad.’

En wat wij nodig hebben is de lamp der blijdschap, waardoor wij in voor- en tegenspoed het hoofd rustig opheffen en verstaan (?): de blijdschap der kinderen Gods (*toegevoegd* psalmzingen in den nacht).

En wat wij bovenal noodig hebben is de genade van God. Want wij menschenkinderen van deze aarde, zijn, ondanks onze beste voornemens, wel ontstellend zwak in heilige Geest en in

Liefde. En wat moeten wij met elkaar aan als God niet bij (*toegevoegd* met) ons blijft. God dien wij honderden keren hebben verloochend en vergeten en die zich 100 keer 100 keer over ons heeft erbarmd.

Zie, het is niet lang geleden, dat wij Kerstmis vierden en wij zongen het Christuskind toe in den heiligen nacht van zijn geboorte, dankbaar over een (nieuw) begin.

Maar nu wij, na Kerstmis, weer verder voortschrijden het leven in, nu bidden wij ook, dat Christus en Christus' geest ons moge(n) vergezellen op ons pad, door licht en duisternis heen, van dag tot dag en van uur tot uur, opdat onze harten brandende mogen blijven en ook door ons Gods Rijk nader kome.

Amen.

Herdenkingspreek twintigjarige ambtsbediening te Dokkum.

Twintig jaar geleden, Gemeente, heb ik, toen ik mijn intrede deed in deze kerk, tot u gesproken naar aanleiding van dat woord van de Emmausgangers: ‘Was ons hart niet brandende in ons, toen Hij onderweg met ons sprak?’ WE zouden kunnen zeggen, dat wij ook Emmausgangers zijn geweest in deze twintig jaar, waarin we zijn samengegaan. Gij, Gemeente en ik, òf Gij leden en vrienden van onze Gemeente en ik. Hoe menigmaal zijn wij als het ware naast elkaar gegaan, één uwer en ik, en hebben we onze gesprekken gevoerd, onze menselijke gesprekken, onze bezorgde gesprekken.

En dat alles is een stuk leven geweest. Soms een stuk echt meeleven met elkaar, dat zijn betekenis had, vooral als we spraken vanuit ons hart. Maar daarbovenuit is toch iets anders gegaan. Dat was, als in ons samenleven een Ander tot ons sprak, Christus, God. Als we in Zijn licht de aardse dingen mochten zien. Als wij die begenadigde Emmausgangers werden, die konden zeggen: ‘Was ons hart niet brandende in ons, toen hij onderweg met ons sprak?’ Dat is het eigenlijke doel van mensen in een Kerk.

Daarom heb ik vandaag voor mijn prediking weer dat woord uit het Lukas Evangelie gekozen (Lukas 24 : 32) en (?) willen wij het nu bezien vanuit de situatie van deze tijd.

Een gesprek is de meest onmiddellijke geestelijk aanraking tussen mensen. In het gesprek worden geestelijke verbindinglijnen, bruggen gebouwd. Gedachten worden uitgezonden en opgevangen. Er is woord en antwoord, tegenwoord. Het gesprek is ook directer dan de brief, want het is van aangezicht tot aangezicht. Het is de spanning van woord tot woord. Geen wonder, dat het echte levende diepgaande gesprek haast niet eindigen kan.

Maar er is in de tegenwoordige tijd weinig zulk echt gesprek. Wij zijn er te haastig en te rusteloos voor. Ook te ondiep waarschijnlijk. De massa-geest bevordert de echte levende gesprekken niet. In de plaats daarvan komt het cliché-gesprek, het kletspraatje of de conversatie. Het wezenlijke gesprek onderstelt een zekere vriendschap, verwantschap, ook al is men het niet met elkaar eens. Want in het echte gesprek geeft men zich bloot, laat men zich gaan, vertrouwt men elkaar, luistert men naar elkaar, is men gezamenlijk op zoek.

Zo waren er in tijden van sterk gespannen geestelijk leven de gesprekken van Socrates met zijn leerlingen, van Luther met zijn geloofsgenoten, van Beethoven, van Goethe, van Rodin en wij zijn dankbaar, dat ons daarvan ook nog iets is bewaard. Hoeveel natuurlijker waren zulke gesprekken dan de kunstmatige interviews, die in onze tijd zo opzettelijk worden uitgelokt.

Dat echte levende gesprek nu is ook van groot belang in een kerk, in eene Gemeente. Het doet zich voor, onverwacht bij het uitgaan van de kerk of op weg naar de Zusterkring – en het wordt ook bewust gezocht op huisbezoek of op een cursus. Het moet in onze tijd zelfs zeer bewust worden gezocht (en ik vraag mij af: hebben wij dat gesprek wel genoeg in onze gemeente?)

Zeker, wij moeten de gemeenschap in een gemeente niet overschatten. Wij blijven ook in de gemeente eenzame, op onszelf staande mensen, met een eigen standpunt en een eigen lot. Maar op sommige ogenblikken kan er toch iets zijn, dat de afstand overbrugt: een goed gesprek. Dan zijn wij als die Emmausgangers, die samen daar gingen van Jeruzalem naar Emmaus, op de dag na Jezus’ kruisiging en die elkander deelgenoot maakten van hun teleurstelling, van hun angst, van hun schuldgevoel waarschijnlijk ook.

Maar nu is dit het belangrijke, dat het gesprek van die Emmausgangers doorkruist werd door het Woord van een Ander, het woord van dien vreemde, die zich bij hen voegde en die Zijn woord tot hen sprak. En Zijn Woord was het Woord van God.

Dat is het, wat de Bijbel verkondigt, dat God spreekt met de mensen, dat de Almachtige God Zijn Woord richt tot de kleine mens. Daar is de voortgaande geschiedenis der mensheid, die nimmer eindigende stroom van gebeurtenissen – maar dan ZIJN daar momenten in deze voortgang der eeuwen, waarop, zoals Prof. Roessingh het zei, de geschiedenis van goddelijk gehalte wordt, tijdsgewrichten, waarop de wereld aangegrepen en hervormd werd door een nieuwe waarheid, een nieuwe Taak.

Zo zien wij op tot Christus. Heel Zijn optreden was het Woord Gods, dat kwam tot de wereld. Dat de wereld aangreep en richtte. Eerst al diegenen met wie Jezus Zijn indringende gesprekken voerde: Nicodemus, de Sadduceërs, Vrouw, de rijke jongeling, de Farizeërs, de zieken, Pilatus en Petrus – die allen, die op een ogenblik dat geweldige beseften, dat in het gesprek met Hem de stem Gods tot hen sprak.

En na hen al die velen, die door de opgestane Christus werden toegesproken, zoals de Emmausgangers, zoals Paulus, zoals Franciscus, en in de bewegingen die daardoor ontstonden. Onderweg sprak God met de mensheid. En is de hele geschiedenis van het Christendom niet een voortdurend getuigenis van brandende harten, die door Christus tot dat nieuwe leven werden ontgloeid? Brandde het hart der mensheid niet, toen Hij onderweg met hen sprak?

Ja, dat is het grote wachten op dit ogenblik, dat God in het duistere heden Zijn Woord spreken zal. Tot Zijn kerk of buiten Zijn kerk. Wij mensen voeren onze gesprekken; onze bezorgde machteloze gesprekken, maar de grote vraag is toch eigenlijk: Wat is Gods wil in deze dingen? Wat hebben de kerken van Christus te zeggen nu?

Wij geloven, dat dat Woord zeker komen zal. Dat Christus zeker weer opnieuw de scharen, die afgedwaald zijn zonder herder, een gemeenschappelijke weg zal wijzen en een taak. Maar Hij zal spreken op Zijn tijd. Hij zal in zijn kerk een nieuwe geestdrift wekken, op Zijn tijd.

Maar wat geldt voor de mensheid als geheel, dat geldt van ieder mensenleven in het bijzonder ook: onderweg spreekt God met ons. En dat is er ieder heden en in ieder tijdsgewricht. En zij, die daarvan iets ondervonden, weten dat dat heel geweldig is. Nog heel iets anders dan het goede gesprek tussen mensen, dat gesprek niet tussen twee ongeveer gelijkwaardige partners, maar tussen de Allerhoogste en de kleine mens, de Heer en de dienstknecht, de Vader en het kind. Dat gesprek, dat een mysterie is, zoals de profeten en de mystieken en veel eenvoudige mensen het hebben gekend. En het heeft hun hart in vuur en vlam gezet telkens weer. En sommigen hebben het uiterlijk getoond en zijn uitgebarsten in luide getuigenissen. En anderen zijn er al stiller van geworden. Dat is om 't even. Maar 't belang is, dat zo (tot daden gekomen) een gemeente werd gevormd, als de Pinkstergemeente in Jeruzalem, door mensen met een brandend hart, omdat God onderweg met hen sprak. En in die gemeente waren er dan ook de bezielde gesprekken met elkander en met ongelovigen, gedragen door heilig vuur. Gesprekken waar alle standverschillen wegvielen, slaaf tot vrije, man tot vrouw, blank tot bruin.

Wij zouden hier niet samen zijn, als er niet mensen waren geweest, die eenmalig (?) onze gemeente met zo'n brandend hart hadden opgebouwd, omdat God met hen sprak. Ja, alleen met brandende harten zijn wij in staat een gemeente te vormen, die waarlijk leeft, heb ik twintig jaar geleden gezegd. Maar dat is nu juist een punt, waar ik nu graag wat aan zou toevoegen, Gemeente.

Want ja, wij mogen aannemen, dat de gemeente gevormd wordt door mensen, die iets kennen van een heilig vuur – door mensen, die God liefhebben of die God willen liefhebben en die

daarom ook zijn Woord willen liefhebben. Maar dat zijn mensen die daar tegelijk ook hun geweldige moeilijkheden mee hebben. Want Gods Woord is een zwaar, een scherp, een moeilijk woord. Wij mensen, wij hebben immers onze gesprekken, wij bouwen onze plannen, wij gaan uit van de mogelijkheden die we zien.

Maar dan is daar Gods Woord en het spreekt van offer en kruis: 'Wie mij wil volgen, verloochene zichzelf en neme zijn kruis op en volge Mij dan.' En dan is daar Gods Albestuur en Hij laat de dwaalwegen der mensen uitlopen op catastrofe en kruis: 'Moest de Christus niet deze dingen lijden om tot Zijn heerlijkheid in te gaan?'

Zie, dat is het, wat wij mensen niet kunnen hebben. Daar hebben wij een diepgewortelde afkeer van – daar komen wij tegen in opstand, tegen altijd weer dat lijden en dat offeren dat kruis. En dan keren wij ons af. En wij geloven niet meer in Gods liefde. Wij kunnen hem niet meer liefhebben. Zoals in dit tijdsgewricht zovelen.

Maar is dat dan niet het doel van de kerk, dat daar de mensen samenkomen, die hun moeilijkheden hebben met het geloof, maar die toch willen trachten door de belemmeringen hun God weer te gaan liefhebben en te luisteren naar zijn Woord. Zijn de gesprekken, die wij met elkander voeren, ook dikwijls niet daartoe bedoeld, niet in laaiende geestdrift getuigen, maar dat wij elkander willen helpen en door elkander geholpen wille worden, om weer te komen tot die liefde tot God. Ja, gaat het in het algemeen-oecumenische gesprek tussen de kerken ook eigenlijk niet om de liefde tot God? En zullen wij niet moeten komen tot gesprekken met onkerkelijken om ook hen te brengen tot dat liefhebben van God.

Het gaat in al die dingen er niet allereerst om, dat wij elkaar gaan liefhebben, maar dat wij met elkaar God liefhebben. Zoals toch ook die Emmausgangers met elkaar spraken, niet in laaiende geestdrift, maar vanuit het restje van geloof, dat er nog in hen was.

En zie, toen was daar het ogenblik, waarop die liefde tot God weer in hen ontwaakte, hun hart verwarmde en ontgloeide. En zij kregen weer vertrouwen in dien groten God, ook als Hij Zijn weg ging door lijden tot heerlijkheid, door Kruis tot Overwinning, door nacht tot licht. Dan zijn er die opgetogen woorden, waarin men de liefde van een dankbaar mensenhart voelt kloppen. 'Was ons hart niet brandende in ons, toen hij onderweg met ons sprak?'

Zo moge het geschieden ook met ons. Er zijn immers thans zoveel ontmoedigde mensen, die hun liefde tot God en hun liefde tot Zijn Woord dreigen te verliezen. Het is zo merkbaar in de kerk. In de sfeer van matheid en slapheid in het kerkelijk leven. Men zoekt niet meer naar gesprekken.

Twintig jaar geleden was het een tijd van crisis en werkloosheid, met alle geestelijke depressie, die dat met zich bracht. Nu is dat alles nog veel erger geworden in de wereldomwenteling met al zijn dreigingen en ontsparingen en ellenden, waarvoor wij staan.

Ik zou willen zeggen: als gij nog maar een klein vonkje geloof in u hebt, blijf in de kerk komen, laat niet los, opdat wij hier met elkaar kunnen worstelen om door de belemmeringen heen te breken en het ons gegeven moge worden, dat wij God meer gaan liefhebben en dat onze harten meer in vuur en vlam staan als wij het Woord van Hem aannemen en verstaan. Opdat wij waarlijk die Emmausgangers worden, die discipelen des Heren, die naast elkander gaan, die ernstige gesprekken met elkander voeren in voor- en tegenspoed en begenadigd worden, doordat de Alwetende God tot hen blijft spreken en zij uit hem leven met een warm, levend, brandend hart, waardoor zij als discipelen des Heren in de wereld en in het leven hun christendom trachten te volbrengen.

Amen.

Mijn voorlaatste preek.

De Openbaring van Johannes, het bijbelboek waaruit ik voor vanmorgen mijn tekst heb gekozen, is een boek, waarin wij niet dikwijls lezen. Het is een boek van geweldige visioenen, van geheimzinnige beelden en getallen, die wij niet gemakkelijk verstaan.

De schrijver ervan leefde in de eerste eeuw van onze jaartelling, in een tijd van vele ontzettingen. Hij beleefde bij voorbeeld de geweldige uitbarsting van de Vesuvius in het jaar 79, waaronder de dorpen Herculaneum en Pompeji geheel werden bedolven. Hij maakte de gruwelijke krankzinnige regeringen van Romeinse keizers mee, die zich lieten uitroepen tot Heer en God. En die de Christenen, die niet voor hen bogen, met niets ontziende wreedheid verdelgden. En de wereld was vol oorlogen en rampen.

En deze schrijver van de Openbaring van Johannes was één van die Christenen en daarom verbannen. Jarenlang moest hij leven op het kleine eiland Patmos, ver van de wereld en ver van de broeders.

Maar heel intens leefde hij mee met de gebeurtenissen van zijn tijd. Hij zag ze doorzichtig, hij zag ze als een machtige strijd van de duisternis tegen het licht, als de laatste stuiptrekkingen van het rijk van de Satan tegen het rijk van God, dat komende was. Hij zag dat in vele visioenen, En hij voelde zich geroepen daarover een boek te schrijven. Het was er hem door alles heen om te doen zijn medechristenen hun grote roeping voor te houden: ‘weest getrouw, weest onversaagd. Dan zal God u de kroon des levens geven.’

Want het is mogelijk om temidden van de grootste beproevingen, temidden van de donkerste catastrofes innerlijk te groeien en geestelijk verder te komen.

Selma Lagerlöf beschrijft zo’n catastrofe in een schipbreuk. Een machtige oceaanstomer, die lek gestoten wordt bij een aanvaring en een uur na de aanvaring reddeloos zinkt. Waarbij dan in allerlei kleine taferelen de reacties getekend worden van de mensen aan boord. De afschuwelijke paniek, die angstige mensen bestiaal en harteloos maakt. De naïveteit van een scheepsjongen, die maar niet geloven kan, dat zijn prachtschip vergaan zou. De geresigneerdheid van een jong echtpaar, dat zich opsluit in de hut als niets toch meer helpen kan. Maar niets is zo ontroerend als de beschrijving van een oude matroos.

Die ligt in zijn kooi die avond. En tien minuten vóór de aanvaring doorleeft deze zeeman een wonderlijk visioen. Terwijl hij zo even nog wiegde in zijn kooi, wordt het opeens alles stil. Wat zou dat zijn? Terwijl hij half in droomtoestand denkt aan de mogelijkheid van een catastrofe, ziet hij als in een visioen aan het begin van het matrozenlogies twee personen aankomen, die kaarsen dragen en daarachter een derde figuur in een met kant afgezet wit koorhemd, een zwaar boek in de hand. De kaarsendragers zijn koorknappen, ze zijn zo klein, dat ze onder de kooien doorlopen en die ze volgt is zowaar zijn eigen kleine moedertje. En ze houden stil bij zijn kooi. De kaarsen flikkeren, de wierook dampet op en de moeder-priester leest uit het grote boek de gebeden der stervenden. Dan klapt het boek dicht en ze gaan voorbij.

De matroos ontwaakt uit zijn betovering, hij hoort het schip weer en het wiegelen van de kooien en de ademhaling van de slapende matrozen. ‘Jezus, Maria, wat kan dat zijn?’ Tien minuten later heeft de aanvaring plaats. ‘Dat verwachtte ik al’, dacht de oude matroos. En tijdens de vreselijke verwarring kleedde hij zich rustig in zijn beste kleren, terwijl het voor gevoel van de dood hem met diepe ernstige vreugde vervulde.

Gemeente, dit is een treffend beeld.

Zoals daar tussen de wilde kreten van arme mensen, die niet sterven willen, ook het ontroerende bericht is van zo'n enkele matroos, die vrede heeft en niet vecht om het vege lijf en die geloviger dan ooit te voren in zijn beste spullen de eeuwigheid tegemoet gaat – en zoals eenmaal bij de ondergang van dat andere schip, de Titanic, de muziek inzette en de mensen meezongen 'Nader mijn God bij U, U naderbij' – zo is het verhaal van de Openbaring van Johannes als het verhaal van zo'n schipbreuk, de schipbreuk van een cultuur met al de strijd en de angst, die daarbij behoren – maar ook daartussen door met een blik op hen, die vrede vonden en die niet hopeloos de eeuwigheid ingaan.

Dat zijn de 144000 verzegelden, zoals Johannes zegt. Men moet dat getal niet naar de letter, maar naar de geest verstaan. Het drukt een geheelheid uit. De verzegelden, dat zijn zij, die Gods teken op het voorhoofd dragen als een onzichtbaar heilig stempel van hem, aan Wien zij toebehoren.

En nu ziet Johannes ze staan, die 12 x 12 duizend vóór de troon van God, in hun witte gewaden en zij hebben palmtakken in de hand en hoort, zij zingen een nieuw lied, een lofled tot God.

En als dan gevraagd wordt, wie het zijn, die zo kunnen zingen, temidden van zoveel duisternis, dan is het antwoord: zij zijn afkomstig uit alle volken en rassen en zij zijn het, die door de grote verdrukkingen zijn heengegaan, het zijn de beproefden, die het geloof en de liefde in toenemende mate hebben behouden en die Christus zijn gevolgd, waarheen Hij gaat. In de Openbaring van Johannes staan deze 144000 vóór de troon van God in de hemel – zij hebben hun strijd volstreden en zijn geleid naar de vrede, die alle verstand te boven gaat. Maar die vrede in de hèmél is de vervulling van wat zij reeds op aàrde ervoeren en beleefden, van een loflied, dat zij reeds in dit leven in hun hart hadden.

Want dat is een verschijnsel, dat zich altijd weer voordeed in de wereldgeschiedenis, dat er, temidden van vele catastrofes ook, toch altijd mensen waren, die er innerlijk bovenuit waren, die niet bang en kleinzielig en kleinmoedig waren, maar innerlijk bevrijd. Ja, zij werden juist innerlijk sterker temidden van de beproevingen. Zij waren toen pas in staat anderen op te beuren. De echte opwekkende kracht komt immers niet van de onbezorgden. Die komt van de beproefden, die door het leed werden verdiept en bevrijd.

Maar gemeente, nu voel ik mij eigenlijk beschaamd hierover te spreken. Want wat weet ik daar eigenlijk van af? Hoe ver sta ik af van die mensen, die zo temidden van de grote catastrofes werden uitgetild boven hun aardse verlangens, zoals die oude matroos, zoals die eerste Christenen.

En eigenlijk, wat staan de meesten van ons hier ver vanaf.

Zijn het niet slechts de heel enkelen, die dit bereiken? De 144000? D.w.z. een klein getal van uitverkorenen, voor wie deze bovenaardse vrede is bestemd?

En toch geloof ik, dat deze vrede voor ons allen is bestemd. Dat God ons allen wil leren dit lied te zingen in ons hart. Maar Ds. Hooykaas had gelijk, toen hij schreef, 'dat de meesten van ons daarbij nog vreselijk aan het begin staan. Dat wij nog niet veel weten van de grote beproevingen en ook niet van het vaste beproefde geloof, dat er uit groeien kan. En toch, toch kan een gewoon mens hier wel iets van doormaken en verwerven.

Ons geloof kan beproefd geloof worden, onze liefde beproefde liefde, onze overtuigingen beproefde overtuigingen, juist door de beproevingen heen.'

Beproefde liefde tussen mensen, dat is niet de aanvankelijke liefde van het begin, maar die liefde, die door moeilijkheden heen is gegaan.

Beproefde liefde tussen mensen, is dat niet de liefde, die trouw bleef ook in de verte, misschien over afstanden van zeeën en landen heen? Beproefde liefde tussen mensen, is dat niet die liefde, die ook innerlijke verwijdering doorstond en zich door spanningen heenworstelde om toch samen verder te gaan?

Beproefde liefde: een liefde die beproevingen doorstond en daardoor juist een diepere verbondenheid werd, een vastere verbondenheid. Het lied der liefde, dat juist door de beproevingen kreeg een diepere klank.

Een beproefd geloof, is dat niet het geloof, dat de worsteling kent en de twijfel? Als het leven niet alleen gaven en zegeningen biedt, maar ook verschrikkingen. Verschrikkingen, die misschien niet zo mateloos zijn als die in de tijd der eerste Christenen, maar die toch wel ons levensgeluk bedreigen, ons eenzamer maken en die van ons vragen tot een offer bereid te zijn. Wie dan als Job door de duisternis heen en door het onbegrijpelijke van Gods wegen heen er toch weer toe komt zich tot den Almachtige te richten en zich voor Hem te buigen en het lied der aanbidding te zingen in zijn hart, diens geloof is beproefd geloof geworden. Zoals het lied van de predikant-dichter de Genestet juist in zijn beproefde levensjaren een lied werd van beproefd geloof:

‘En tòch, al gloeit ook mijn hoofd van smart,
in U, mijn Schepper, vertrouwt mijn hart –
niet omdat alles Uw liefde ontdekt,
maar ondanks alles, dat twijfel wekt.’

‘En toch’, dat is een woord van terugkerend vertrouwen, van beproefd geloof. Alleen mensen, die dat beproefde geloof bezitten, hebben kans in alle omstandigheden vol te houden en trouw te blijven aan hun roeping, hun overtuiging.

Beproefde liefde – beproefd geloof – beproefde overtuiging.

Zo moet onze trouw aan de gemeente ook beproefde trouw zijn.

Het lid worden van een gemeente is het begin, het toetreden is de eerste stap. Dan moet de trouw gaan blijken.

In tijden, waarin andere invloeden ons wegtrekken van onze kerk.

In tijden van geestelijke inzinking en veel kritiek op de kerk.

In tijden, waarin de gemeente het moeilijk heeft, in tijden van vacature, van spanningen en problemen, dan gaat de liefde voor de gemeente door de beproevingen heen. Dan zijn er altijd mensen, die klagen en critiseren en wegblijven. Maar dan komt het aan op hen, die temidden van alle schijnbare hopeloosheid blijven meewerken.

‘En toch gaan we voort. God zal ons helpen. Hij zal Zijn gemeente op aarde blijven leiden en bouwen. Als wij Zijn medewerkers maar willen zijn. Zijn trouwe medewerkers, wier liefde een beproefde liefde is geworden voor Zijn zaak.’

Dan kunnen ook moeilijke tijden in een gemeente verdiepend en versterkend zijn.

En dan, als eenmaal de jaren van dit tijdelijke leven voorbij zullen zijn en als de laatste beproevingen voor ons zullen zijn aangebroken, van ouderdom en ziekte, van lijden en sterven, moge het dan zo zijn, dat wij niet zelfzuchtig, alleen van onszelf vervuld, het einde tegemoet gaan en deze beproevingen verwensen, maar dat wij stiller en deemoediger net als die matroos in onze beste kleren de eeuwigheid tegemoet trachten te gaan, ernstiger dan tevoren hopen, dat het Licht ook voor ons zal worden ontstoken, dat het Boek ook voor ons zal worden geopend en dat wij in de eeuwigheid het lied zullen mogen leren meezingen van de 144000, het lied van dankbaarheid en vertrouwen en aanbidding tot Hem,

Wien de lof en de eer zij
in tijd en eeuwigheid.

Amen.

Mijn laatste preek.

De tweede brief van Paulus aan de Corinthiërs is een brief vol droefheid. De tranenbrief wordt een deel ervan wel eens genoemd. Inderdaad. Er was blijkbaar allerlei gebeurd, waardoor de goede verstandhouding tussen de apostel en de gemeente waren beschadigd. Er was kwaad gesproken van Paulus. Er waren aanmerkingen op zijn optreden gemaakt. Hij werd beschuldigd wisselvallig te zijn. Zo was er verdeeldheid in de gemeente ontstaan: sommigen waren vóór Paulus, sommigen tegen hem. En die Corinthische gemeente lag hem zo na aan het hart.

Nu tracht Paulus met dit schrijven de beschuldigingen te weerleggen en de gemeenschap te herstellen. Maar men merkt hoe gekwetst en geschonden en gewond hij zich door dit alles voelt. Zijn toon is fel. Hij verweert zich op hartstochtelijke wijze, met smartelijke woorden. De tranenbrief!

Maar het wonderlijke in deze brief is, gemeente, dat hij dan toch ook, dwars door dat alles heen, meermalen spreekt over de blijdschap van het Evangelie, waarin zij samen mogen geloven. Hij ook, hij is ten slotte niet gekomen om te overheersen, maar om mee te werken aan hun blijdschap.

Dwars door de droefheid heen weet hij en getuigt hij van blijdschap!

Zo is het ook nu. Zij het, dat de aanleiding een andere is dan tussen Paulus en de Corinthische gemeente, ook tussen ons is erop dit ogenblik droefheid, gemeente. Banden van vele jaren worden maar niet zo verbroken. En afscheid nemen is niet makkelijk. Maar God geve, dat in dit laatste uur de deuren toch ook opengaan naar die mogelijkheid, die een Christelijke gemeente altijd heeft: in de blijdschap te staan, in de lichtkring van het Evangelie.

In dat verband willen wij vanmiddag een ogenblik dat woord van Paulus beschouwen: ‘Niet dat wij gekomen zijn om heerschappij te voeren over uw geloof, neen wij zijn gekomen als medewerkers aan uw blijdschap.’

Een mens met een overtuiging maakt soms de indruk te willen dicteren en overheersen. Hij is dynamisch. Hij wordt gedreven. Hij wil met profetisch vuur anderen overtuigen. En iemand als Paulus zal inderdaad ook wel eens over de grens zijn gegaan en te hartstochtelijk en te fel op de mensen in Corinthe zijn afgestormd. De vroegere Christenvervolger had een gepassioneerd temperament.

Maar hij bedoelde dat niet. Sinds hij Christus had leren kennen wist hij, dat zijn roeping niet meer heersen, maar dienen was. En als hij dan al met hartstochtelijk geweld dwaalleren en dwaaldenkbeelden bestreed, dan ging het er hem toch om zijn medemensen de ogen te openen voor die ontzaglijke heerlijke waarheid, die ons in Christus en Zijn Koninkrijk is geschonken, mede te werken aan die blijdschap, waarvan Christus gezegd heeft: ‘dat mijn blijdschap in u zij en uw blijdschap vervuld worde.’

Ik ben me me ervan bewust, Gemeente, dat ik ook dikwijls niet makkelijk ben geweest. Ik kon niet makkelijk mijn eigen principes laten varen en met een bijkans Friese koppigheid trachtte ik door te zetten, wat ik als nodig zag. Ik was fel in mijn oordeel over sommige dingen en dat ben ik nog. Ik houd van een eenvoudige strakke stijl vooral ook in het kerkelijk leven en al zei ik het niet altijd, ik stelde soms strakke en strenge eisen. En ik ben daarin zeker ook wel over de grens gegaan.

Maar toch ben ik me ervan bewust, dat ik in diepste zin toch ook bedoeld heb mede te werken aan uw blijdschap, dat ik dit ambt gekozen heb en hierheen ben gekomen, ja, dat ik me geroepen heb gevoeld om midden in de grauwe alledaagsheid van het leven het lichtend uitzicht van het Evangelie te tonen. Mensen kunnen elkaar soms de ogen openen voor iets moois.

Hebt u misschien ook door een ander mens de schoonheid van een schilderij van Rembrandt leren zien? Heeft een ander u misschien op weg gebracht om iets te verstaan van een symfonie van Beethoven of een passion van Bach?

Herinnert u u dankbaar een gedicht, dat een ander u voorlas en waardoor u werd ingewijd in een doorzichtige doorlichte werkelijkheid?

Zo kunnen mensen elkaars leven verrijken, elkaars ogen openen voor de rijkdommen van natuur en cultuur.

En zo kan ook het gelovig woord van een mens een ander doen begrijpen wat geloofsvertrouwen en geloofsovertuiging eigenlijk is.

Als ik terugzie op mijn eigen leven, dan staan daar die twee grote figuren, die in de eerste helft van de 20^e eeuw het Vrijzinnig Protestantisme ontzaglijk hebben verdiept en verhelderd. Professor Heering en professor Roessingh en ik had het ontzaglijke voorrecht, dat zij beiden mijn leermeesters waren. Of eigenlijk meer dan dat: de gelovige mensen door wier getuigenis ik dieper dan tevoren begreep het ontzaglijke mysterie van het geloof:

de huiver, waarmee de onheilige mens staat tegenover de heilige almachtige God, maar ook de dankbaarheid en de blijdschap, als wij mogen beseffen, dat die heilige God tegelijk is de barmhartige God, onze hemelse Vader, die allen in Zijn liefde wil opnemen, die voor allen Jezus Christus heeft gezonden om hen nabij te komen met Zijn liefde, die vergeeft en verzoent en die ons de weg ten Leven wijst.

‘Klinkt er niet door heel de geschiedenis van het Christendom’, zo schreef professor Roessingh, ‘één lange rhapsodie van jubel en dank? En is het Christelijk geloof in zijn kern, in zijn wezen, niet telkens weer nieuwe blijdschap? Niet, omdat het zo gemoedelijk optimistisch over dit aardse leven denkt, maar omdat het de machtige geloofservaring is van hen, die weten, dat ondanks alles de liefde van den Vader toch de zin en de diepste waarheid van het leven is.’

Dat is toch ook de bedoeling van het predikantschap, dat verwacht de gemeente van de predikant, dat hij of zij je ogen opent voor de blijdschap van het Evangelie, voor dat, ‘wat geen oog heeft gezien, wat geen oor heeft gehoord, wat in geen mensenhart is opgeklommen, maar wat God bereid heeft voor hen, die Hem liefhebben.’

Dat verwacht de gemeente van de predikant, dat hij niet alleen met je meeleeft en meevoelt en je meehelpt, maar dat hij door zijn verkondiging de gelovigen doet toeven bij de bronnen des levens.

Ik ben er dankbaar voor, dat die verkondiging in onze kerk in een sfeer van vrijheid geschiedt, ook al besef ik de problemen en gevaren ervan.

De predikant is bij ons geen machtsfiguur, hij komt niet met autoriteit, ook niet met geestelijke autoriteit. Hij dwingt de mensen niet naar de kerk. Hij is er niet om over het geloof van de gemeente te heersen, al wil hij wel ernstig beluisterd worden. Hij staat niet op een voetstuk, Hij is dienaar. Hij moet bereid zijn tot open gesprek. Hij moet het goedvinden, dat de mensen van zijn kerk verschillend op zijn verkondiging reageren. Dat zij, uitgaande van een Bijbelwoord, tot een andere conclusie komen.

Wij, Doopsgezinden en Remonstranten, behoren tot die eeuwenoude geestelijke stroming in Nederland en daarbuiten, die steeds de betrekkelijkheid heeft gezien van ieders belijdenis, van ieders bepaalde bijbelverklaring, die immers altijd door feilbare mensen is opgesteld.

Maar die tegelijk met godsdienstige eerbied heeft willen staan tegenover iedere ernstige geloofsovertuiging in eigen kerk en in andere kerken, gelovend dat God langs Zijn vele wegen mensenkinderen kan brengen tot het Heil. En dat de Heilige Geest waait waarheen hij wil.

Sinds de dagen van Arminius, eigenlijk toch sinds de dagen van Paulus, geloven wij, dat een mens in zaken van geloof en geweten niet onder het gezag van een kerk of een predikant staat, maar tenslotte onder het gezag van God. 'Alleen Gode subject.'

Maar in die vrijheid en in die geestelijke ruimte is de roeping van het predikantschap toch zeer positief het eraan meewerken, dat de ernst en de blijdschap van het Evangelie gaan oplichten voor de gemeente en daarbuiten.

'Niet dat wij gekomen zijn om heerschappij te voeren, maar om mede te werken aan uw blijdschap.'

Trouwens, er gaat boven dit bewust mede-willen-werken aan elkanders blijdschap nog iets anders uit. Mensen werken misschien nog het meest mee aan elkanders blijdschap onbedoeld en onbewust. Ieder opvoeder weet, dat een onbedoelde reactie soms meer indruk maakt op jongeren dan het ernstige vermaan. Het gaat er meer om wie wij zijn.

En dat is de grote betekenis van een gemeente, dat het voornaamste daarin toch niet is, dat wat komt van de kant van de predikant – hoezeer hij ook zijn uiterste best moet doen – maar dat er een wederzijds medewerken aan elkanders blijdschap is, een geven en ontvangen, soms ongewild en onbedoeld, door de gemeenschap des geloofs.

De gemeente, die in de kerkdienst samenkomt, komt daar niet allereerst om de gemeente op te bouwen, maar allereerst om den heiligen God te vereren. Om ons als onheilige mensen te buigen voor den heiligen God, om Zijn grootheid, Zijn goedheid te beseffen. En als dat werkelijk innerlijk gebeurt, als mensen niet alleen samen luisteren, zingen, bidden, maar als dat werkelijk is een je open (te) stellen voor den Eeuwige, een worstelen met onze innerlijke weerstanden, met verdriet en angst, met ongeloof en twijfel, om tot overgave te komen, dan kan uit zo'n kerkdienst een diepe vreugde oplichten, dan wordt waar, wat Jesaja schreef, 'dat de Almachtige woont in het hoge en verhevene, maar ook bij de verbrijzelden en nederigen van geest, om hun hart te doen leven.' Dan gebruikt hij het geheel van zo'n dienst voor de doorbraak van Zijn Licht daarin.

Ik kom uit een individualistische tijd en ik zag het vroeger zo, dat mensen als enkelingen in de kerk kwamen, om daar iets van blijdschap te vinden. En dat blijft natuurlijk ook altijd waar.

Maar langzamerhand ben ik de belangrijke functie van het geheel van de gemeente meer gaan zien, ook in de eredienst. De godsdienstige vereringsgemeenschap is een machtig sacrament, een heilige schepping, waarin God ons aller tegenwoordigheid gebruikt voor ons allemaal.

Om ons te stellen voor Zijn aangezicht, op de drempel van het heiligdom, als een nieuw volk, dat onbedoeld en onverdiend het geschenk van de blijdschap ontvangt en samen voortschrijdt tot het nieuwe leven.

Maar dat nieuwe leven, dat is er niet alleen in de eredienst, het is ook de dienst van Christus in leven en wereld.

Want wanneer de kerk belijdt: 'ik geloof in Christus', dan belijdt zij tezelfdertijd: 'ik geloof in Zijn Koninkrijk.' In het Rijk, dat in beginsel in Hem is verschenen en dat overal doorbreekt, waar Christus de verhoudingen in deze wereld met Zijn geest vervult.

En ook daarin is het de taak van de predikant om door een profetische prediking te verkondigen, dat het niet enkel gaat om onze ziel, maar ook om Christus en Zijn Rijk in deze wereld.

Want is Christus niet gekomen voor mens en gemeenschap als de weg, de waarheid en het leven?

De blijdschap komt echter pas, als de gemeente daar 'ja' op zegt, niet alleen met het woord, maar met de daad, existentieel. Als wij ons op de plaats, waar wij zijn gesteld, ons ervoor inzetten om mede te werken aan verbetering van menselijke verhoudingen in Christus' geest. Zeker, wij zullen hier Gods Koninkrijk niet brengen, wij gebrekkige mensen – maar wat wij kunnen is ombuigen in de goede richting, in de richting van het Rijk van broederschap en gerechtigheid en waarheid.

Dat is de dienst van Christus, de Militia Christi, waarvan professor Heering zo dringend tot ons heeft gesproken. Het oprichten van tekenen van Christus, midden in het woelen van mensen en volken.

En dat besef, dat we samen met andere Christenen, misschien over allerlei kerkelijke grenzen heen, strijden onder Christus' vaandel, als Milites Christi, soldaten van Christus, dat is, ondanks alles, blijdschap. Dat geeft zin en doel aan het leven. Dat is weten, dat wij meewerken aan het beginsel, dat uiteindelijk tot de overwinning en de voleinding leidt.

‘Want wat er in de wereld woedt,
toch is het God, die wint.
En in een elk, die Hem behoort,
Het nieuwe Rijk begint.

Dat is onbewust en onbedoeld medewerken ook aan elkaanders blijdschap en ook aan de blijdschap der wereld.

Want overal, waar meer vrede, meer liefde, meer menselijkheid wordt gebracht, daar ontstaat een plek van licht op aarde. Overal waar ruzies worden verzoend en onrechtvaardigheden worden opgeruimd, daar breekt de blijdschap door. Overal waar voedsel binnenkomt in hongergebieden, geneesmiddelen in streken van eindeloze ziekten, en waar ze uit eerlijke motieven worden binnengebracht, overal waar de krampachtige angst der atoombewapening tot stilstand komt, daar breekt de bevrijdende blijdschap door, de dankbaarheid, dat de aarde daar voor God is teruggewonnen.

Er was een tijd, toen de kerk van Christus een machtsinstituut was in deze wereld, het leven beheersend en overheersend.

Die tijd is voorbij. Nog slechts op één wijze kan de kerk van Christus een plaats hebben, dat is als dienende kerk, gekomen, evenals haar Heer, niet om gediend te worden, maar om te dienen, gekomen niet om over mensen te heersen, maar om mede te werken aan hun blijdschap.

Zo, in de geest van haar Heer, kan de kerk meewerken niet alleen aan de blijdschap op aarde, maar misschien ook aan de blijdschap in de hemel.

‘Niet dat wij kwamen om heerschappij te voeren over uw geloof, maar als medewerkers aan uw blijdschap.’ Als medewerkers. Als kleine medewerkers, die zelf de blijdschap niet konden scheppen – de blijdschap is altijd weer een onverdiende genadegave, een wonder mysterie van God – maar een gave, waarvoor de Almachtige de mensen in wil schakelen.

Het is een wonder.

Als ik bedenk, hoe gebrekkig het werk door mij werd gedaan, hoe onaf veel bleef, hoe wij samen worstelden met geestelijke traagheid en dat wij toch iets van het lichtende woord Gods mochten horen in goede en kwade dagen, bij voorspoed en tegenspoed.

In de intreedienst dertig jaar geleden sprak ik tot u over het Woord ‘Was ons hart niet brandende in ons, toen Hij onderweg met ons sprak.’

In het besef, dat alleen mensen met brandende harten een gemeente van Christus kunnen zijn, begonnen wij samen onze tocht. Het is een genade, dat wij nu in alle ootmoed mogen getuigen, dat wij op die weg iets mochten opvangen van dat gesprek van Christus met de mensheid, dat Hij voert ook met mensen in een kleine gemeente en dat daardoor onze trage harten soms in gloed werden gezet voor de verering in de dienst van God. Daarom moge ons laatste woord een woord zijn van diepe blijdschap en dankbaarheid:

Wat ons verheff', wat ons verneer'
Den hogen God alleen zij eer
En dank voor Zijn genade.

Amen.

Preek over Hebreëën 11 : 8.

Een tijd geleden hebben de studenten van de universiteit te Nijmegen een congres gehouden, waarop zij met elkaar spraken over de toekomst. Het thema van dat congres was: 'Toekomst zonder gezicht.'

Die studenten hebben dus met elkaar gesproken over het menszijn in de komende wereld. Over nieuwe ruimtelijke ordening, over stedenbouw, over voedselvoorziening, over nieuwe mogelijkheden van verkeer, zelfs in de vluchten naar de maan. Over nieuwe synthetische voedselbereiding, over opkomst en ondergang van volkeren en werelddelen. En het is van belang, dat men nu al vooruitziet en vooruitdenkt over wat de wereld voor onze kinderen en kleinkinderen zal zijn.

Maar zij hebben tegelijk beseft, dat het alles toch heel anders zal wezen, dan wij ons nu voorstellen kunnen. Dat ondanks alle noodzakelijke planning de toekomst een groot vraagteken voor ons is: 'Toekomst zonder gezicht.'

U zult waarschijnlijk zeggen: dat is toch wel altijd zo geweest, dat de weg naar de toekomst de weg naar een onbekend land voor ons was.

Jà, maar nu is dat toch wel in bijzondere mate zo, dat we ons helemaal geen voorstelling van de toekomst kunnen maken. Zelfs van de meest dichtbij toekomst als het jaar 2000 niet.

In de vorige eeuw leefden de mensen met een duidelijke toekomstdroom. Zij geloofden, dat alles zich bewoog naar een betere bewoonbaarder wereld; zij zagen het voor zich: bevrijding uit de slavernij, overwinning van het analfabetisme, een Volkenbond en een Vredespaleis! De geschiedenis had duidelijk zin en doel. En zij waren allen met elkaar al op weg naar 'die wereld zonder gebrek en zonder angst' zoals Roosevelt zei, naar dat 'beloofde' land, ook al zouden ze het persoonlijk niet meer beleven.

Maar wij, 20^e-eeuwse mensen, hebben die toekomstvisie zó niet meer. Dat komt natuurlijk, doordat er zich zoveel onvoorstelbare veranderingen voltrekken in onze tijd. En welke gigantische mogelijkheden zijn er nog op komst. Het is zó, dat je het eigenlijk niet meer kunt bijhouden. Je kunt de toekomst niet meer in het verlengde van het heden zien, zoals een vorige generatie deed. Het is alles vreemd en onbekend geworden, dat land waarheen we op weg zijn. 'Een toekomst zonder gezicht.'

Waarbij de vraag ook nog komt: 'waar gaan we naar toe?' Naar een meer bewoonbare wereld, of naar een chaos met voortdurende crisissen en catastrofes?

Er zijn zoveel verschrikkelijke dingen gebeurd in de twee grote en vele kleinere oorlogen van deze eeuw. En er dreigen nog zoveel verschrikkingen. Als je denkt aan de atoombewapening, aan de tegenstelling tussen de rijke en de arme volken op deze aarde, aan de overbevolking, dan huiver je en durf je niet aan de toekomst te denken. En je begrijpt, dat jonge mensen er zich bij willen houden in het heden te leven en anders niet.

In Abraham tekent het Oude Testament een mens, die ook op weg was naar een toekomst zonder gezicht. 'Hij ging op weg, zonder te weten waar hij komen zou,' staat er in de Hebreëënbrief.

Was hij een avonturier, die door een rusteloze zwerversdrang gedreven de wereld doortrok? Nee, hij wordt getekend als een mens, die een stem had gehoord in de diepte van zijn wezen, die zich aangesproken en geroepen wist. Zeker niet zo uitvoerig en zo letterlijk, als het verhaal het in Genesis beschrijft, maar toch wel met de notie, dat hij zich moest losmaken van zijn land, zijn maagschap, zijns vaders huis, zoals er staat, om beschikbaar te zijn voor de nieuwe mogelijkheden, die God met hem voor had.

En zo trok Abraham weg uit Ur der Chaldeeën. Weg uit de bloeiende cultuur van Mesopotamië, weg uit de bescherming van zijn stam en weg uit de veilige tradities der

vaderen. Een bezwaarlijke tocht. Temidden van de spanningen met ongemakkelijke familieleden. Soms door eigen fouten in moeiten gebracht. En ongetwijfeld met ogenblikken van angst en terugverlangen naar het oude vertrouwd land van weleer.

Maar toch is Abraham voortgegaan vanuit een vertrouwen, zegt de Bijbel, dat, wàr hij ook terecht zou komen, dezelfde God, die hem had geroepen en uitgezonden, er zou zijn in het onbekende land in de verte.

Mensen uit vroeger tijden hadden voor alles een schema, een patroon. Ze wisten, waar ze zouden komen bij allerlei toekomstige situaties van het leven. Als je bij voorbeeld ging trouwen, dan ging je wel een onbekende toekomst tegemoet, maar dan wist je toch, wàt je in die toekomst-van-het-huwelijk wachtte. Welke de functie en de plaats van de goede huisvader en welke die van de goede huismoeder zou zijn. En welke vormen en plichten hoorden bij de huwelijkse staat. En hoe de gezagsverhouding tot de kinderen zou moeten zijn.

Maar nu zien jonge mensen het zo niet meer. Zij willen alles niet van te voren zo vastleggen. En zij kùnnen het ook niet meer. Mensen, die van elkaar houden, gaan samen het huwelijk in, in zekere zin als Abraham, niet wetend, tot welke consequenties de toekomst hen brengen zal. Maar zij weten dat éne: zij zullen er sàmen zijn èn zij hopen, dat hun liefde er zal zijn en waarschijnlijk zeggen ze: Gòd zal er zijn. Daar wagen ze het mee. Is dat te simpel?

En jonge mensen gingen vroeger naar middelbare scholen en studeren met een vast doel voor ogen: het was de voorbereiding voor een bepaalde baan. De patronen lagen van oudsher klaar. Maar hoe vaak zijn jonge mensen tegenwoordig bezig met een studie, een opleiding, terwijl ze nog helemaal openlaten, wat ze er later mee wilden doen. In de gedifferentieerde mogelijkheden van deze tijd en toename (?) van de voortdurende sociale verschuivingen blijft zoveel onzeker.

Is het te simpel om je in het heden degelijk voor te bereiden en er op te hopen, dat je straks ergens je krachten dienend vruchtbaar zult kunnen maken en dat als de verhoudingen (?) en arbeidsmogelijkheden weer meer geordend zullen zijn er toch altijd behoefte zal zijn aan goede opbouwende arbeiders in Gods wereld? En zo op weg te gaan die onbekende wereld tegemoet.

En vroegere mensen hadden ook vaste voorstellingen over het leven en over de dood. Als je ging sterven, dan wist je, wat je wachtte. Dan zagen je ogen het hemels Jeruzalem.

Maar voor vele moderne mensen is dat zo niet meer. Zij kunnen zich juist geen enkel beeld, geen enkele voorstelling vormen als zij denken aan de dood. En zij willen dat ook niet.

Dat kan echter ook samengaan met dat vertrouwen van Abraham, die uittrok niet wetend, waar de weg hem zou brengen. Maar God zou er zijn.

Zo kan het ook. Sterven als het gaan naar een onbekend land, waar de dood ons brengen zal. Maar hoe ook en waar ook, God zal er zijn.

Is dat te simpel, of is dat toch eigenlijk genoeg.

Het lijkt soms een armoede, een verlies, dat de moderne mensen al die vaste voorstellingen zijn kwijtgeraakt. Maar is het eigenlijk ook geen winst, dat wij arm zijn geworden, dat wij al die vaste patronen, al die oude schema's hebben losgelaten? En dat wij bijna niets meer zo precies weten, behalve dat éne, dat centrale, dat op al die onbekende wegen naar onbekende verten God tegenwoordig zal zijn.

In moderne beeldhouwwerken zien we, dat dikwijls vele vlakken en ruimten worden opengelaten. De beelden van mensen zijn niet af. Het bekende beeld van Zadkine in

Rotterdam, dat als een schreeuw is met de armen naar de hemel, heeft zelfs een grote open plek in het midden.

Het is alles niet af. Niet klaar. Maar zo is ons mensenleven eigenlijk ook. En zo is het in onze gemeenten ook met ons geloof. Wij hebben veel minder vaste afgepaste antwoorden op de grote levensvragen dan vroeger. Wij hebben veel minder zekere voorstellingen over leven en dood. Er blijft veel meer open in ons denken en in ons geloven. Wij voelen ons veel meer onwetend en niet klaar.

Waarschijnlijk zijn wij ouderen geneigd die open ruimten als een teken van armoede te zien. Waarschijnlijk maken die open lege ruimten ons onzeker en bang. Vroeger had een mens zoveel meer zekerheden om vanuit te gaan.

Maar waarschijnlijk hebben de jongeren in deze dingen toch meer gelijk, als zij die gesloten levenspatronen niet meer willen. En als zij daarbij geloven, dat deze open ruimten er juist moeten zijn, om in iedere tijd weer door God zelf te worden gevuld. Ook in de komende tijd. Want als ons levenspatroon gesloten is, dan leven we uit de voorstellingen, de tradities, die ons door de tijden heen door mensen zijn doorgegeven. Maar als wij afwachting en open zijn, dan verstaan wij straks waarschijnlijk iets van de levende Stem, die uit het levende leven van de toekomst – uit de diepte van die situatie tot ons spreekt en die ons op nieuwe en betere wegen brengt.

Hebben we het zo niet meegemaakt bij die markante figuur, die in onze tijd bisschop Beckers was? Hij die de oudste was uit een groot katholiek Brabants gezin en die was opgevoed in oude Rooms-Katholieke tradities. Toen hij priester was geworden begaf hij zich eerst met hart en ziel op de paden van het rijke Roomse leven en verdedigde hij bij voorbeeld 10 jaar geleden ook nog het mandement. (bisschoppelijk mandement van 1954 *DJ*)

Maar langzamerhand gingen zijn ogen open voor de vragen en de problemen van de moderne mens, ook in zijn kerk. Er kwamen meer en meer openingen in zijn katholieke geloof. En hij waagde het ten slotte met gelovigen en ongelovigen – tesamen te gaan naar wat in de veranderde situaties menselijk verantwoord was. Bisschop Beckers, die er eerlijk voor uitkwam, dat er vele praktische levensvragen waren, waarop hij geen pasklaar antwoord meer had.

Maar te midden van alle onzekerheden bleef hij op weg gaan; stortte hij zich in het avontuur van het leven, zoals hij zelf zei, met de zekerheid van één ding, de zekerheid van Gods machtige liefde, die in iedere tijd Zijn licht zal doen doorbreken in de situaties, waarin kleine zoekende mensen zijn geraakt.

Want in de toekomst God tegenwoordig weten, is ook God werkend en vernieuwend en roepend tegenwoordig te weten. Hij is immers de levende God.

En midden door de voortgang der tijden heen is ook Hij op weg. D.w.z. is hij bezig ons te roepen om eraan mee te werken, dat de wereld een nieuw, een vernieuwd gezicht gaat krijgen in iedere volgende tijd.

Een gezicht, dat in iedere tijd zijn eigen trekken zal dragen, maar dat door God ook altijd bedoeld is als een uitdrukking van menselijke goedheid, medemenselijkheid en wederzijdse betrokkenheid.(?)

Heeft hij daartoe niet Jezus Christus geschonken aan deze aarde, opdat wij in hem altijd weer het aangezicht van de dienst der dienende liefde zouden zien, van het offer der liefde en een afglans daarvan zouden trachten in te brengen in de structuren en verhoudingen van een nieuwe tijd?

En het Evangelie zegt, dat hij er altijd zal zijn, niet alleen in veilige en rustige tijden, maar ook als wij met ons levenschip in stormen en duisternissen zijn geraakt en als ook persoonlijke angsten ons benauwen. Dan zal juist ook in die stormen de levende Christus tot ons komen. En hij zal ons roepen, zoals hij eenmaal Petrus riep, om uit het schip met de

veilige vaste tradities te treden en het te wagen hem te volgen en nieuwe mogelijkheden en nieuwe initiatieven te beproeven en offers te brengen, waartoe de liefde dringt.

Is het niet in zijn geest, dat bij voorbeeld de encycliek van Paus Paulus ons oproept om allen samen tot een nieuwe houding te komen tegenover de arme landen op deze aarde en hun zaak en hun strijd te zien als ook onze zaak. En dat hij pleit voor een wereldfonds, dat gevoed wordt met een deel van de militaire uitgaven ter wille van de slechtst bedeedden. (Want dat alleen zou in staat kunnen zijn de onvruchtbare rivaliteiten te overwinnen en zou een vruchtbare dialoog doen ontstaan tussen alle volkeren).

Maar daarvoor zouden dan ook offers moeten (worden) gebracht door de welvarende landen. Zouden wij op een nieuwe manier moeten leren denken, niet meer alleen uitgaan van onszelf en van onze eigen groep, maar van het geheel. Maar als mensen op die manier op weg gaan en leren Abrahamitisch te reizen, zoals men dat wel noemt, als zij beseffen, dat wij hier in tenten wonen, die telkens opnieuw moeten worden afgebroken en opgebouwd, dan zullen ze geen angst meer voor de onbekende toekomst hebben. Dan zullen ze niet telkens in paniek raken en zuchten: 'Waar gaan we heen.'

Maar dan zal de onwetendheid-in-veel-dingen gepaard gaan met het vertrouwen op hem, die op weg naar de toekomst voor ons in de dienst der liefde voor ons uitgaat.

Wij mensen, die zo weinig weten van morgen en overmorgen. Die niet weten hoe lang wij nog zullen leven. Maar die wel mogen weten dat éne, dat God er is in ieder tijdsgewricht. En dat Hij met ons wil zijn en met ons wil gaan naar iedere toekomst.

En dat Hij ons – door Jezus Christus – oproept om Zijn kleine medewerkers te zijn bij den grote schepping van een wereld in het licht en in de liefde, uit welke duisternissen ook.

Amen.

Teksten bij de doop van Evalina Moon Jong van der Werff.³

Lieve ouders van Evalina Moon Jong.

Het is al enkele jaren geleden, dat jullie in de maand september aan je vrienden en bekenden aankondigden, dat Peter en Floris een zusje hadden gekregen en dat er een dochtertje van twee jaar was binnengekomen in jullie gezin.

Nu is er weer een septemberdag en nu is het een dag, waarop jullie met zijn beiden met haar en met je hele gezin in deze doopdienst bent gekomen, om dit alles te beleven tegen de diepere achtergronden van het mensenleven.

Jullie hebt haar de naam Evalina gegeven, een naam die is voortgekomen uit het hart van jullie familietraditie, een naam die eens jullie ouders gaven aan hun kind en waarin iets doorklinkt van een bijbelse visie op de mens, de menselijke mens.

Zo'n naam is iets, waardoor je je kind bij name kunt roepen, een appèl op haar doen, haar troosten en je liefde betonen en naar een weg wijzen, in lichte en donkere uren vanuit je eigen normbesef.

Maar Evalina heeft ook nog een paar andere namen meegebracht in haar jonge leven: Evalina Moon Jong. En d.w.z. dat zij ook is voortgekomen uit een andere familietraditie en uit een andere zeer oude cultuur, waarvan zij bewust of onbewust ook de roep zal ondergaan en die zij ook harmonisch zal moeten verwerken in haar leven.

En jullie hebt op je genomen haar bij dat alles te helpen en te begeleiden, zover dat mogelijk is. En je wilt je best doen samen iets van deze grote opdracht te volbrengen.

Maar de doop herinnert er aan, dat er nog een diepere traditie voor ons mensen bestaat dan een familietraditie of een culturele achtergrond. Dat er niet alleen is een 'family of men', maar ook zoiets als een 'family of God', dat alle mensen schepselen zijn van één en dezelfde God en dat Hij het is, die ten diepste uw kinderen zal roepen bij hun naam. Dat Hij door het leven heen een appèl op hen zal doen en dat zij daardoor hun weg zullen kunnen vinden. Niet een weg, zoals wij ouders die soms uitstippelen voor onze kinderen, maar een weg zoals die bestemd is voor hun mogelijkheden.

Zo mogen ouders hun best doen met hun krachten en gaven – de één de ander een aanvulling zijnde – maar zij mogen ook veel overlaten aan God. Hij zal Evalina en ook Peter en Floris roepen en leiden. En hij zal ook jullie roepen en helpen en wegen wijzen om in je gezin een gemeenschap van geloven en liefhebben te zijn. Want Hij laat niet los het werk Zijner handen. Hij leidt ons verder, door hoogten en diepten heen, naar telkens een nieuw begin met vernieuwde mogelijkheden.

Lieve Evalientje,

Nu jij straks gedoopt wordt, wil ik nog apart iets zeggen tegen jou.

Jij leert in deze tijd al veel woorden lezen en schrijven, je kunt de namen van Peter en Floris al schrijven en van jezelf – en van oma voegde ze er aan toe. Maar je zult ook nog twee heel bijzondere namen leren: de naam van Jezus en de naam van God.

³ Pleegdochter van Evalina Stad en Freerk van der Werff.

Je weet wel, dat het kindje Jezus geboren is in een stal, omdat er in de huizen geen plaats meer was. Maar toen zongen de engelen van blijdschap, omdat hij gekomen was tussen de mensen: 'Ere zij God' en 'Vrede op aarde'.

En toen hij groot was geworden, werd Jezus de vriend van alle mensen en alle kinderen. 'Laat de kinderen tot mij komen' zei hij. En hij zegende de babietjes en legde zijn hand ook op het hoofd van grotere kinderen zoals jij. En hij vertelde ze, dat God houdt van alle mensenkinderen in de hele wereld, ook als zij soms stout zijn geweest. En dat Hij alle mensen roept om elkaar geen kwaad te doen, maar met elkaar in vrede te leven.

Als je gedoopt wordt, wordt er een hand op je hoofdje gelegd, dat is dan als het ware een teken van Gods hand, die altijd dichtbij je zal blijven, die je nooit zal loslaten en die zegt, dat je er ook bij mag horen, bij de vrienden van Jezus en bij de kinderen van het Licht.

En dat Hij jou en ons allemaal wil helpen om, als je soms boos bent op elkaar, het heel gauw weer goed te maken en dan samen vrolijk verder te gaan, als kinderen van één Vader.

Preek over Lucas 4 : 14-22; Johannes 21 : 1-4; 9-13; 15-19.

In de Evangelien lezen wij herhaaldelijk, dat mensen zich verwonderden over Jezus' woorden en daden. Vanaf het moment, dat de 12-jarige Jezus zijn vragen stelde aan de oudsten in de tempel van Jeruzalem, was er al die verwondering over wat dit kind zei.

En die verwondering was er ook in later jaren als de mensen zagen, hoe deze integere mens een vriend van tollenaars en zondaren was.

In het Johannes Evangelie staat zelfs, dat de Vader Zijn zoon had gezonden, opdat de mensen zich zouden verwonderen over Zijn werken.

'Opdat gij u verwondert'.

Er staat dus niet alleen: 'opdat gij u bekeert'. Maar ook: 'opdat gij u verwondert'.

Dat hoort dus ook bij het 'mens-zijn', bij het 'christen-zijn'. Dat is dus ook tot ons gezegd. En daarover willen wij vanmorgen een ogenblik nadenken.

Gemeente, wat is verwondering eigenlijk en wat betekent verwondering in ons leven?

Plato, de grote Griekse wijze, zei, dat verwondering het begin van alle wijsheid is.

En van Goethe is het woord: 'Zum Erstaunen bin ich da'. 'Om mij te verwonderen, ben ik geboren.' Volgens deze beide grote geesten is verwondering dus wel iets fundamenteels en essentieels in het mensenleven.

Een paar jaar geleden heeft een Nederlandse denker, Cornelis Verhoeven, een boek geschreven, dat 'Inleiding tot de verwondering' heet. Hij vraagt zich daarin af, wat een mens eigenlijk overkomt, wanneer hij zich verwondert. Het antwoord is: als wij ons verwonderen, dan gaan onze ogen open voor iets, dat ons totnogtoe vreemd en onbekend was. Dan breekt zich iets baan uit de gewone werkelijkheid, dat ongewoon voor ons is. Iets dat ons aanspreekt en verrast. Een 12-jarig kind, dat woorden van wijsheid spreekt. Een profeet, een Messias, die een vriend van tollenaars en zondaren is en die hen tot zijn volgelingen wil maken. Was dat ook niet het eigenlijke grote wonder, waarvan de Evangelien getuigen? Die wonderlijke vernieuwende krachten die uitgingen van deze mens op de wereld om hem heen.

In onze taal zeggen wij, dat je verwonderd staät voor sommige dingen. Het is alsof op eenmaal de gewone gang van het leven wordt doorbroken, of wij in onze vaart, in onze activiteiten worden onderbroken, om stil te staan en iets van het wonderlijke in je leven te ontmoeten. En zo heeft verwondering dan ook iets te maken met eerbied, met geloof.

Zoals staat in het boek Job:

Sta stil en let op Gods wonderen.

Opdat Gij u verwondert,

De vraag is: kennen wij die momenten van verwondering in ons leven ook, dit stilstaan bij de dingen, omdat ze toch eigenlijk zo wonderlijk zijn? Wij zullen, dunkt me, wel moeten erkennen, dat het voor ons, mensen van deze tijd nogal moeilijk is.

Ons leven is immers vaak zo vol en druk; er is meestal geen tijd en geen aandacht, om bij alle dingen nog zo intensief stil te staan. We worden overspoeld door wat ons van buitenaf aan informatie over de hele wereld de televisie en de radio binnenbrengen in ons huis.

Daarbij komt, dat wij door de veelheid van spectaculaire evenementen, die wij meemaken in deze tijd, worden afgestompt. We kunnen waarschijnlijk een ogenblik verwonderd staan over bijzondere prestaties van wetenschap en techniek. Maar is het nog mogelijk om daar echt lang bij stil te staan? Een landing op de maan – wie zou dat ooit hebben mogelijk geacht. Wij verwonderden ons en leefden er met spanning in mee – zou de terugkeer in de aardse

dampkring mogelijk zijn? Maar toen na enige weken twee anderen de proef herhaalden, begonnen wij het eigenlijk alweer een beetje gewoon te vinden en leefden er niet meer zó in mee. Voor grote spectaculaire evenementen raakt de 20^e -eeuwse mens snel afgestompt. We leven er overheen, over het kleine en over het grote ook. We weten het immers langzamerhand wel. We hebben het ook te druk en er is te veel om bij al die dingen zo intensief stil te staan.

Echte verwondering is die er nog? Is er nog plaats voor in ons leven? Ja, zult u zeggen. Ze is er nog bij het kind, wanneer het ten minste niet verwend is en niet geheel aangepast aan de grote-mensen-wereld. Het kind, dat met verwonderde ogen een simpel cadeautje in ontvangst kan nemen en dat stil kan staan kijken naar een rups, die kruipt over het blad van een struik. En dan zijn er die enkele begenadigde mensen, kunstenaars of heiligen moeten het wel zijn, die er iets van weten.

Zoals er was Guido Gazelle, die eenvoudige vrome dorpspastoor, die op zijn weg door het Vlaamse land vaak stilstond bij de kleine dingen om hem heen, die zijn stille verwondering beleefde aan de simpele dingen in Gods schepping en die dat dan uitdrukte in die 'kleengedichtjes' die de ouderen onder u zich nog wel herinneren:

Als de ziele luistert
Spreekt het al een taal, dat leeft,
't lijkigste gefluister
ook een taal en teken heeft:
blaren van de bomen
kouten met malkaar gezwind
baren in de stromen
klappen luide en welgezind,
wind en wee en wolken,
wegelen van Gods heiligen voet,
talen en vertolken
't diepgedoken woord zo zoet –
Als de ziele luistert.

Ik denk ook aan Franciscus van Assisi, die in zijn armoede en zijn nederigheid zo blij kon zijn en zo verwonderd over de gewone kleine dingen op zijn weg, waar een ander geringschattend aan voorbij was gegaan.

Er is dat verhaal, waarin wordt verteld, hoe Franciscus samen met een andere broeder, nadat ze eerst volgens de regel van de orde in een dorp om brood hadden gebedeld, zich ergens buiten neerzette op een plek bij een bron en bij een grote platte steen, waarop ze hun stukken brood konden neerleggen.

En dan zegt Franciscus tot broeder Masseo: 'Wij zijn zo grote schat niet waard.'

'Vader', antwoordt broeder Masseo een beetje mopperig, 'hoe kunt u hier van een schat spreken? Wij hebben noch een bord, noch een nap, noch een huis, noch een dienstknecht of dienstmaagd.'

Maar dan zegt Franciscus: 'Dat is nu juist, wat ik als zo grote schat beschouw, dat hier niets is, wat door menselijk vernuft is vervaardigd, maar dat dit alles, deze gaderde stenen, de stroom van dit heldere water, dat dit alles hier door den goeden God is toebereid en wij kleine mensen op Zijn aarde, die het mogen vinden en gebruiken. Laat ons daarom God bidden, dat Hij ons leert al deze nederige gaven van Zijn wondere Schepping lief te hebben met verwonderd hart en een dankbare ziel.'

Ik denk ook aan iemand uit onze eigen tijd als Albert Schweitzer. Hij was al aan het werk in Lambarene, en al bezig met zijn hulp voor zieke negers, toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. En hij was ontzettend geschokt door wat daarginds in Europa gebeurde en dat het hierop uitliep met de Europese beschaving. Maandenlang leefde hij in innerlijke spanning en zocht hij naar een sterke gedachte, een sterk idee, die de volken terug zou kunnen brengen van hun verderfelijke weg.

In die toestand moest hij eens een lange tocht over de rivier maken om een zieke vrouw te gaan helpen, die 200 km. stroomopwaarts woonde. Langzaam kroop de boot tegen de stroom op, tussen de zandbanken door. Om hen heen niets anders dan het oerwoud en zijn geluiden. Schweitzer beschrijft zelf, hoe hij dagen achtereen op het dek van de boot zat, almaar peinzend en zoekend naar zo'n helpende gedachte.

Toen was het op een avond, waarop de boot bij zonsondergang juist door een kudde nijlpaarden voer, als een plotselinge ingeving, 'Eerbied voor het leven' voor hem stond. Om hem heen was er die wereld van het oerwoud met al wat daarin leefde en om het leven streed. En daarginds was er die wereld van West-Europa, ook met al wat daar leefde en streed op leven en dood. Maar nu drong het ineens tot hem door, dat er toch eigenlijk overal datzelfde leven was, in al zijn variëteiten en dat daardoor in deze schepping mensen met planten en dieren, negers met blanken, volken met volkeren in de diepte verbonden waren, in een diepe verbondenheid en solidariteit.

Terwijl aan mensen de opdracht was gegeven om (als mensen) zorgzaam en eerbiedig en helpend door deze levende schepping te gaan. 'Eerbied voor het leven'. Het waren woorden, die nog nooit zo in Schweitzer waren opgekomen, die alles samenvatten, wat hij eigenlijk bedoelde. 'Gij zult niet doden'; 'Gij zult niet vertrappen', maar ook nog zoveel meer. Hij beleefde het in grote verwondering, als een groot geschenk, dat deze woorden in hem waren opgekomen – en hij heeft ze nooit vergeten en ze tot in zijn laatste levensjaren (sindsdien) doorgegeven aan Oost en en West.

Verwondering. Ja, bij kinderen. En bij Franciscus, die leefde 900 jaar geleden, en bij Albert Schweitzer. Maar wij?

Broeders en zusters, zijn wij er te nuchter voor? Hebben wij het daarvoor te druk? Hebben wij misschien ook te veel haast om bij zulke dingen stil te staan?

'Als de ziele luistert.' Nemen wij voor dat rustige luisteren nog wel ooit tijd? En komen wij daardoor aan die stille verwondering zo weinig meer toe?

Maar misschien is er ook nog een andere reden. Want als een enkele maal, dat ongewone, dat wat buiten onze gewone denkbare mogelijkheden valt, zich aan ons voordoet, dan is het niet alleen verwondering, maar vaak ook verbijstering, die ons bevangt. Een verbijstering zo groot, dat we er niet bij durven stilstaan, maar ons eerder afwenden in schrik en ontsteltenis en in schaamte ook.

Is het ons zo niet gegaan, zijn wij niet verbijsterd geweest, als wij achteraf vernamen, dat de twee kernbommen op Hiroshima en Nagasaki in 1945 meer dan 200.000 mensen en kinderen hebben gedood. En dat zelfs in de jaren daarna, tot nu toe, ze nog ziekten en invaliditeit brengen bij onze medemensen in Japan.

En als wij dan bedenken, dat de hedendaagse technische ontwikkeling van raketten en kernbommen nog zoveel verder gaat en nog zoveel meer bedreigt van het leven op aarde. In een wereld, waarin dankzij onze communicatie-middelen de mensen van verre continenten tot elkanders naaste burens zijn geworden en zij zich als de ergste vijanden gedragen. Zodat wij, als wij op dit gebied ons de situatie van vandaag realiseren, wij wel verbijsterd moeten raken over datgene, wat wij mensen van het leven op deze aarde bezig zijn te maken. En velen

daardoor negatief en pessimistisch zijn geworden en alles als een verloren zaak beschouwen. ‘Och, wij verwonderen ons over niets meer’, zeggen zij cynisch. Eigenlijk kwam de verbijstering voor de verwondering in de plaats.

Toch geloof ik, gemeente, dat dit het laatste woord hierover niet hoeft te zijn. Want juist als wij dit alles huiverend beseffen, kan er ook een diepe verwondering in ons oprijzen voor de goedheid van de Heer. Over het feit, dat deze wereld toch nog altijd niet ten onder is gegaan aan haar eigen boze krachten. En dat er, bij voorbeeld, zoveel verontrusting over deze vernietigingswapens tussen volken en staten in allerlei landen ontwaakt. Dat er straks weer een Vredesweek wordt gehouden, waar mensen elkaar oproepen tot een andere politiek, een vredespolitiek, tot open en goede verhoudingen tussen mensen en volkeren, die meer in de geest van Jezus Christus zijn. En dat ondanks alles deze vernieuwende gedachten van Godswege aan mensen worden geschonken.

Zoals er staat midden in de Klaagliederen van Jeremia: ‘Gods barmhartigheden houden niet op, elke morgen zijn ze nieuw.’ Zoals er ook staat in dat lied uit ons Liedboek, dat wij vanmorgen zongen:

Zingt voor de Heer een nieuw gezang!
Hij laaft u heel uw leven lang
met water uit de harde steen.
Het is vol wondren om u heen.

Hij gaat u voor in wolk en vuur,
gunt aan uw leven rust en duur
en geeft het zin en samenhang.
Zingt dan de Heer een nieuw gezang.

Een lied van uw verwondering,
dat nog Uw Naam niet onderging,
maar weer opnieuw geboren is
uit water en uit duisternis.

Lied 225.

Zo kan er verwondering in ons oprijzen ook daarom, dat eenmaal Jezus Christus deze mensenwereld is binnengetreken, dat God hem aan deze aarde heeft geschonken. Deze mens, die zo anders was als wij allen en als alles in deze wereld en die deze wereld toch zo heeft liefgehad. Hij, die zichzelf niet heeft gezocht, maar zich zelve gaf voor kleine mensen, voor een zondige wereld tot in offer en kruis.

Dan kan er verwondering in ons oprijzen, dat Hij nog altijd de Levende is, die met ons op weg is en tot ons spreekt. Die ons toont waar het eigenlijk in ons leven om gaat, die ons het grote uitzicht opent van het samen opgaan door storm en vuur naar Gods Toekomst en Gods Koninkrijk.

Dat is het ook immers wat Pasen altijd weer ons heeft verkondigd: allereerst de diep-menselijke verbijstering van zijn discipelen, die na Golgotha niet meer wisten waar ze het zoeken moesten in deze harde wereld en die maar (het liefst) weer wilden onderduiken in hun oude vissersbedrijf ergens ver weg, wèg van Jeruzalem. Maar die daar beleefden, dat hun Heer toch bij hen was, dat Hij daar weer stond aan de over van hun levenszee en hen riep – en het brood der gemeenschap met hen brak en hen uitzond tot hun eigen grote verwondering tot de dienst der liefde in deze grote mensenwereld.

En tenslotte kan er die verwondering in ons oprijzen over gewone mensen in alle tijden, die deze roep van Christus zó hebben gehoord en beantwoord, dat het Licht van Christus uit hun leven ons tegen schijnt temidden van zoveel wat duister is. Bekende mensen als Albert Schweitzer die in zijn lange leven die eerbied voor het leven trachtte te realiseren door zich in te zetten voor hulp aan zieke negers en dieren in het oerwoud van Afrika. Die streed tegen roofbouw en wiens stem telkens weer gehoord werd tegen de kernbewapening.

Martin Luther King, Dom Helder Camara en moeder Theresa met hun inzet voor verdrukten en ontrechten in hun werelddeel. De mensen van *Amnesty International* en hun onvermoeide arbeid voor de machtelozen in gevangenis en ballingschap waar in de wereld ook. En zoveel anderen wier namen wij met ontroering en eerbiedige verwondering noemen in deze tijd. En naast hen de vele onbekenden in onze eigen omgeving, de chronisch zieken, die ons beschaamd doen staan door hun blijmoedigheid, degenen die het zelf niet makkelijk hebben, maar altijd weer bereid zijn om anderen bij te staan – en al diegenen, die ons met blijde verwondering vervullen als wij ontdekken hoe de liefde van Christus zo maar stil en bescheiden uitstraalt uit hun leven.

Broeders en zusters.

Zou het eigenlijk niet zó zijn, dat àls wij een enkele maal zulke momenten van diepe verwondering beleefd hebben, in de natuur of in de mensenwereld – hoe ook en waar ook . . . Als wij stil stonden en stil werden voor die wonderlijke gaven van Gods genade en er iets door ons heen flitste; er een nieuwe visie in ons opkwam en wij een bezielende gedachte mochten ontvangen, dat er dan een verlangen in ons blijft uitgaan naar deze diepte-momenten van het leven die wij niet meer zouden willen missen.

Maar dat wij daarom dan ook ons er voor willen hoeden, om mee te worden gesleurd in de haast en de drukte van het moderne leven en in een alleen maar nuchtere zakelijke levenskijk. Maar dat wij trachten ons te blijven openstellen voor die Stem uit de diepte, voor die wereld van het Andere, voor het wondere Mysterie, dat God aan ons mensen wil openbaren in Zijn nooit eindigende genade en trouw.

Amen.